

PRESSEMEDDELELSE, den 27. marts 2017

Verdens vanskeligste ordbog

Torsdag den 30. marts 2017 lancerer Det Danske Sprog- og Litteraturselskab hjemmesiden *kalkarsordbog.dk*

Kalkars Ordbog er vanskelig at bruge. Det er en overdrivelse at sige at *ingen* ord står hvor man forventer det, i Otto Kalkars *Ordbog til det ældre dansk Sprog (1300-1700)* – men det er tæt på. Møder man fx det gamle ord *Ærv* i en middelaldertekst og vil finde det i ordbogen, skal man på forhånd vide at det etymologisk er beslægtet med ordet *Arve*, og man derfor *ikke* skal have fat i bind 4 af det 5 bind store værk, men derimod i bind 1 under A. Man skal kende ordet og dets etymologi før man kan finde det.

Vanskeligheden ved at bruge værket er uomgængelig, men det er dets betydning for beskrivelsen af dansk også: Det er den eneste ordbog der beskriver det danske sprog mellem middelalderen og oplysningstiden – mellem perioderne for *Gammeldansk Ordbog* og *Ordbog over det danske Sprog*. Der er ikke andre steder at gå hen. Desuden er værkets omfang betydeligt. Mere end 70.000 forskellige opslagsord lykkedes det Otto Kalkar ene mand at beskrive på de 37 år arbejdet tog. En enestående bedrift, men det er næppe en overdrivelse at sige at glæden ved at bruge værket er alvorligt hæmmet af hans finurlige og egensindige sortering af ordstoffet.

“Kalkar er legendarisk svær at bruge. Den gamle professor i de nordiske sprog Karl Martin Nielsen havde engang en studerende der til en forelæsning fra salen raskt hævdede at et ord ‘ikke fandtes i Kalkar’. Hvortil professoren så ud over sin briller og replicerede: ‘Ingen ved sine fulde fem tør påstå at et ord ikke findes i Kalkars Ordbog. Man kan højst sige at man ikke har fundet det i Kalkars Ordbog’,” fortæller ledende redaktør Marita Akhøj Nielsen der står bag projektet for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab løser nu problemet ved udgive en digital version af ordbogen på *kalkarsordbog.dk*. Nu kan man finde *Ærv* alene ved at søge på ordet, uden at have Otto Kalkars kendskab til ordets historie. Og hvis man ikke helt kan sig gætte til hvordan han har valgt at stave det gamle ord, er der hjælp at hente i en Mente du-funktion. For første gang i ordbogens 100-årige levetid bliver den nem at bruge.

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab har nu udgivet syv ordbøger der tilsammen beskriver det danske sprog fra år 1100 til i dag, fra *Gammeldansk Ordbog* til *Den Danske Ordbog*, der beskriver dansk som det bruges i dag. *Kalkars Ordbog* lukker hullet mellem år 1515 og 1700.

Om Otto Kalkar og hans ordbog.

I sin store ordbog over dansk fra år 1300 til 1700 har Otto Kalkar (1837-1926) behandlet mere end 70.000 opslagsord. Af uddannelse var han teolog, og han arbejdede mange år som seminarielærer og præst, indtil han i 1898 blev pensioneret og kunne hellige sig ordbogen på fuld tid. Det hele begyndte i 1868 som en ordsamling, men materialet voksede, og planerne blev stadigt mere ambitiøse. Efter udgivelsen af bogstav A-F blev det nødvendigt med et tillæg, og da hele alfabetet var behandlet i fire bind (1881-1907), udkom et stort tillægsbind (1918). Værket bærer uundgåeligt præg af den lange tilblivelsestid og de mange ændringer af redaktionsprincipperne undervejs. Alligevel er det en uundværlig hjælp ved arbejdet med ældre dansk, og med onlineudgaven er det blevet meget nemmere at udnytte Kalkars værk.

Kalkarsordbog.dk udgives med støtte fra Velux Fonden og Universitets-Jubilæets danske Samfund.

Redaktion: Marita Akhøj Nielsen, Simon Skovgaard Boeck, Nicolai Hartvig Sørensen og Thomas Troelsgård

Kalkarsordbog.dk er en digital version af Otto Kalkar: *Ordbog til det ældre danske Sprog, (1300-1700), bind I-V*, København 1881-1918.

Kontakt

- Marita Akhøj Nielsen (ledende redaktør), email: man@dsl.dk, tlf.: 61 77 45 85
- Simon Skovgaard Boeck, email: ss@dsl.dk, tlf.: 30 24 35 48

Om Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (DSL) udgiver og dokumenterer dansk sprog og litteratur fra de ældste tider til i dag – i bogform og på nettet. Selskabet har nu udgivet syv danske ordbøger på samme platform, der tilsammen beskriver det danske sprog fra år 1100 til i dag: *Gammeldansk Ordbog*, *Kalkars Ordbog*, *Moths Ordbog*, *Holbergordbog*, *Ordbog over det danske Sprog*, *Meyers Fremmedordbog* og *Den Danske Ordbog*. En ottende ordbog er en klassisk latin-dansk ordbog.

Læs mere om DSL på dsl.dk.

dsl.dk/presse/billeder/kalkarsordbogdk-forside

dsl.dk/presse/billeder/online-aerv

I. Ekker—*Elrvildelse 55

Ekker, no.; som for har voren lekter med stads og klæder-pragt, med knippels-baad og ekker af allehaande slags. Sehested, Pigers Spejl. c6.
 *Elands-, se elands-.

Elendshud, no.; hand bar en elands-huds brystdug (1595). Secher, Rettertings D. 22; i elendshud. Forordn. 22, 11 1671.

Elbog, se elrbog.

Eld, no. 1) ield. Univ. Jub. Samf. Bland. I. 153. — 3) sacer ignis, den huide ild. H. Smith. Lib. voc. lat. 78; slycker øyenens, hofuendens om den vilde ilds hede. H. Smid, Lægeb. VI. 4. — contra erispilam, thæt ær then ondæ eeld af ond bløth. Arnemagn. Hdskr. nr. 187. 74.; Vedel, Saxo. 247. — **Ildhage**, no.; skal ingen sig til fordriste ildhager paa noget huus til nederriffelse at kaste (1643). Kbhvns. Dipl. V. 259. — **Ildjærn**, no.? in domo fabri en hoffvetangh, eth ildjærn, ii belye (1486). D. Mag. 4. R. II. 3. Isl. (og n.) eldjærn betyder fyrstål, jvfr. t. feenerisen og gjærjærn ovf, men denne bet. synes ikke ret at passe her. Måske er det en ildrage. På grund af forb. med hovtang kunde ordets første del mulig opfattes som ile, fodsål, og hele ordet forstås om et virkejærn, men ile er vistnok for ualm. til, at denne forklaring kan være sandsynlig. — **Ildsnød**, no. ildsvåde, ildbrand: naar saadan ildsnød optændt er (1643). Kbhvns. Dipl. V. 259, 258; alle og eenhver, enten de boe nær eller langt fra branden, skulle, naar de fornemme ildsnød at være optændt, hver for sin dor forskaffe en tønde med vand. Forordn. 22, 1689 § 27, 13. Smlgn. t. feuersnød. — **Ildspjete**, no. brandspjete; 1/2 dlr. ehr giften for byens ildspjete att giøre (1808). Kbhvns. Dipl. VI. 194. Smlgn. spjete. — **Ild**, go. 3) ophidse; hånd fuser ind med jærned haand, med ildet sind. Kingo, Psalmeb. 411.

Elefant, no. ik.; kong Porus hæfde it elephant, huilcket lagde sig need vdi knæ, naar den det befalede, som

regerede ofuer det. H. H. Skonning, Mirab. nat. 308-9.

Elende, go. fjærne (sig); ath elende eller ath hole sig af nogen selskab. H. Smith, Hort. synonym. 2?.

Elle, no. ellekrat; Per Steen vilde tilholde sig thet selle, men borgem(ester) beviste, at det af arild havde været byens fædrift (1512). Hübertz, Aktstk. om Bornholm. 47.

Eller, bdo.; the thær openbarlig for ræts ær kænd allær loflig ær for wunnen. Geh. Ark. Arsb. II. 7.

S. Ellomild, no.; sanct Ellen-ild saa tynd i tou oc tackel henger. Hexæm. 68.

Ellove, talo.; spudtzkarl er leyesuend, karl, som hæfuer ingen visse hiem, løber imellem 11 oc 5. Helvad, Formularb. f2.

Elske, go. 1) også sørge for, pleje; quindfolek er det en prydesse ad elske horredt, dog ey med kirsesquad eller glintte wand. Bredal, Børnespejl. 17. — **Elskefuld**, to. elskværdig, kærlig; nu er han viber bleven, korvillig, elske-fuld, kien, artig. Kingo i Wieland, Danske Vers. IV. 4. Smlgn. isl. elskfulh. — **Elskværd**, to. elskværdig; mange gunst og elsk-værde gemytter til fornøyelse. Sehested, Pigers Spejl fort. Smlgn. sv. älskvärd. — **Elskog**, no.; en underlig ting er det med elsk-offuen och hendis ofvernaturlig styrcke. Urfé, Astrea. I. 31. — hr. Peder oc hr. Oluff komme i trætte om elskabs præffve. Tragicæ. 79. Formen er vist dannet af Vedel efter no.'s endelsen -skab. — elskow. Rimkr. fl.

El(ve)bog, no.; der var en bog i kirken, de kallede elbog oc læste ofuuer folck met a diabolo obsessos. Jak. Madsen, Visitatsb. 180. Her altså nærmest en bog til at læse over elv-evilde i. — **Elvkvind**, no.; vel neciscimus, quid vulgo credantur elleqvinder, it. hydeqvinder, unde morbus dictus lingva nostra elvildelse. Mundestrup, Specimen gentilismi. b2? — **Elrvildelse**, no. det at være elrvild (se ovf.). Se frgd. ord.

Ærve, no. (Lund.) arving; att wy vthen echte børne eller barne arffue oss leuende affgængende worde (1402). Molb. o. Peters. 102 (sv. arfua. sst. 155); att wy motthe arffue thiill hymmerig bliffve. Kortvend. v. 2916. — **Arveløs**, to. (sv. arvalös hos Schlyter.) uden arving; nw bliffuer Frankeryge arffueløst. Romant. Digt. III. 29.23 = Chr. Pedersen. V. 22.10; Romant. Digt. III. 177.6 = erffueløst. Chr. Pedersen V. 121.5; arffueløss. Romant. Digt. III. 143.11 = arffuinge løss. Chr. Pedersen. V. 98.12; (i nuv. bet.: exhæres, arffueløs. M. Pors, De nomencl. 169); arveløst gods, det gods efter død mand, som ingen til kiender sig som arving. Moth; udlæg i arveløs boe. Chr. V. D. L. 1-6-6; det, som af confiscationer, arveløs gods falde kand (1690). Geh. Ark. Arsb. II. 284. — **Arve**, no. ik. (∞ sv. arf.) arv; eget arffue oc eyæ (1533). N. D. Mag. VI. 127; førsters gunst er inted arff. Herm. Weigere. 113' ir.; hæfuer ikke saa stort arff oc eye. Vedel, Saxo. 37; Ranch. 76; gaff der til alt sit arffue. Hvitf. I. 56; — ft. ufor.: biheres, som hæfuer twenne arff. Vocab. 1514. — **Ærv**, no. arv; hwn fonger ey aff vor faderlig erff. Romant. Digt. I. 171. — **Ærvd**, no. (Lund: arft.) = ærv; wretfanghed gotz, afflod eller erfft. P. Eliesen. 18. — **Ærve**, no. = ærvd; thet ær hans rette ærffue. Romant. Digt. III. 28.12 = arffue. Chr. Pedersen. V. 21.14; ther hon thit rige erffue æfter teg fik (1510). N. D. Mag. II. 325; i sagdhæ, thet war ethers ærffue. Hr. Michael. 54;

Opslag fra bogen: Ordet "Ildhage" findes under "Eld" – man skal slå op under E for at finde ordet.

Opslag fra bogen: Ordet "Ærv" findes under "Arve". Bemærk rækkefølgen: "Arve (navnord)", "Arveløs", "Arve (navneord intetkøn)", "Ærv" ...

DET DANSKE
 SPROG- OG
 LITTERATURELSKAB

dsl.dk/presse/billeder/dsl_blaa.png

dsl.dk/presse/billeder/dsl_sort.png